

Beek onder Vuur

INHOUD

Inleiding	3
Verantwoording	3
Hoe het allemaal begon.	4
Welke invloed had de bezetting op de Beekse samenleving?.....	5
In hoeverre had de Nazi-ideologie invloed op de Joodse samenleving in Beek?.....	8
Hoe werd Beek bevrijd?.....	12
Conclusie	13
Literatuurlijst	14

INLEIDING

De hoofdvraag van mijn profielwerkstuk is, hoe beleefde Beek de Tweede Wereldoorlog? Ik ga dit onderzoeken en beantwoorden met de volgende 3 deelvragen:

- Welke invloed had de bezetting op de Beekse samenleving?
- In hoeverre had de Nazi-ideologie invloed op de Joodse samenleving in Beek?
- Hoe werd Beek bevrijd?

Ik ga eerst vertellen hoe de Tweede Wereldoorlog tot stand is gekomen.

VERANTWOORDING

Ik heb voor Beek in de Tweede Wereldoorlog gekozen, omdat ik sowieso het vak geschiedenis gekozen had als PWS. Ik twijfelde nog tussen de Romeinen en de Tweede Wereldoorlog. Uiteindelijk heb ik voor de Tweede Wereldoorlog gekozen omdat ik het een interessant onderwerp vind. In eerste instantie wilde ik "de slag om Stalingrad" of "de invasie van Normandië" nemen. Samen met mevrouw Stals heb ik besloten om mijn woonplaats Beek met de Tweede Wereldoorlog te matchen.

Hierdoor ben ik tot de hoofdvraag: Hoe beleefde Beek de Tweede Wereldoorlog, gekomen.

HOE HET ALLEMAAL BEGON

Nederland bleef neutraal in de Eerste Wereldoorlog door de neutraliteitspolitiek die het land voerde. Hierdoor is het Nederlandse volk deze ellende bespaard gebleven. Duitsland verloor de Eerste Wereldoorlog, dit leidde tot boosheid bij Adolf Hitler, een geboren Oostenrijker die in de Eerste Wereldoorlog in het Duitse leger diende. Hij streefde ernaar om de vernederingen van het verdrag van Versailles te doen vergeten. Dit verdrag hield het vredesverdrag van de Eerste Wereldoorlog in. Duitsland werd hierin erg benadeeld, ze moesten bijvoorbeeld grondgebied, machines en grondstoffen afgeven aan de zwaarst getroffen landen. Ook moesten ze een grote oorlogsschuld betalen.

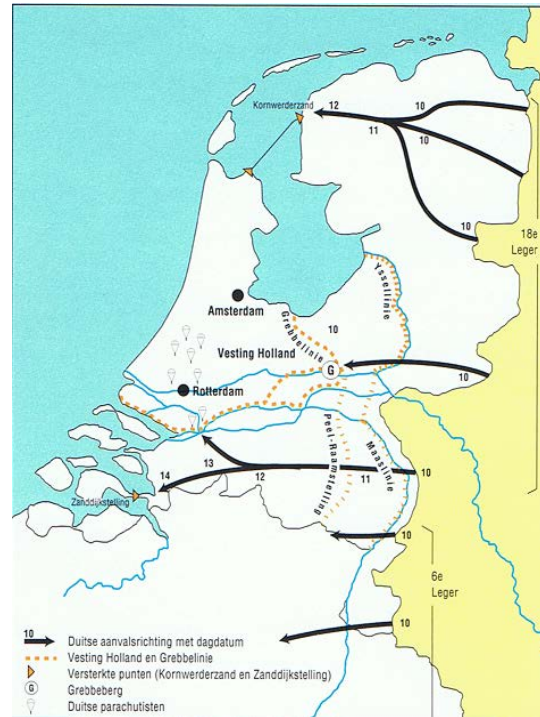
Hitler sloot zich aan bij een kleine partij, de DAP, later de NSDAP (Nationaal socialistische Duitse arbeiders partij). Al snel werd duidelijk dat Hitler een goede spreker was die zijn stevige standpunten naar voren bracht in speeches en propaganda. Hitler had een sterk nationalisme met fascistische gedachten, daarom werden hij en zijn aanhangers ook wel de nazi's genoemd. Hitler wilde graag alle Duitstalige onder één vlag brengen, hij was sterk tegen communisten en niet-Arische rassen, zoals joden. Ook verkondigde hij dat hij Duitsland weer uit de crisis zou helpen en dat de werkloosheid zou dalen. Deze crisis was ontstaan na de Eerste Wereldoorlog in de VS. De NSDAP zou onder Hitler snel groeien, omdat mensen wel vatbaar waren voor fascistische propaganda uit angst voor de communisten. In 1933 kwam hij met zijn partij aan de macht in Duitsland. Hitler maakte van de Weimar republiek een totalitaire staat. Alle andere partijen werden verboden door Hitler, alleen zijn partij was toegestaan. Joden werden geweerd uit de maatschappij, in steeds meer winkels werd je als jood niet meer toegelaten. Ook begon Hitler aan de voorbereiding van zijn veroveringsdrang. Al snel zou de rest van Europa Hitlers wraak voelen.

Op 13 maart 1938 annexeerde hij Oostenrijk. Dit wordt der Anschluss genoemd, omdat Oostenrijk zelf ook een nazi-partij had en de Oostenrijkse bevolking achter Hitler stond. Op 30 september 1938 werd besloten in het verdrag van München tussen Engeland, Frankrijk en Duitsland dat Hitler geen gebieden meer zou veroveren, hiervoor krijgt hij Sudetenland van Tsjecho-Slowakije. Op 1 september 1939 brak Hitler deze afspraak met de aanval op Polen. Frankrijk en Engeland verklaarden Duitsland de oorlog.

Dit was het begin van de Tweede Wereldoorlog.

WELKE INVLOED HAD DE BEZETTING OP DE BEEKSE SAMENLEVING?

Nederland had zich in september 1939 opnieuw neutraal verklaard. Maar bereidde wel de verdediging voor met in totaal een kwart miljoen Nederlandse soldaten. Duitsland viel op 10 mei 1940 Nederland toch binnen. België en Luxemburg werden tegelijkertijd aangevallen. Het Nederlandse leger was slecht bewapend en werd makkelijk onder de voet gelopen door de het sterke Duitse leger. Er waren echter toch gedeeltes waar het Nederlandse leger aardig tegenstand bood, bij de Grebbeberg, Moerdijkbrug en de Afsluitdijk. De Duitsers wilden het gebied rond Den Haag veroveren om vervolgens koningin Wilhelmina in gijzeling te nemen. De Nederlandse soldaten wisten deze aanval te stoppen door 525 vliegtuigen uit de lucht te schieten. Het koningshuis vluchtte hierdoor naar Engeland. Nederland koos voor een andere strategie, de grote steden en havens moesten verdedigd worden. Nederland bouwde twee verdedigingslijnies op, de Grebbelinie en de Waterlinie. Na het bombardement op Rotterdam op 14 mei gaf Nederland zich op 15 mei over.

Door de mobilisatie van 28 augustus 1939 werden er 250 mannen uit Beek opgeroepen. Mannen lieten hun werk vallen. Vaak moesten vrouwen dit overnemen, zoals bij boerderijen. Kostwinners kregen een vergoeding voor hun daad, maar niet-kostwinners kregen als soldij een gulden en vijf cent per week. Op 10 januari 1940 zagen inwoners van Beek een klein Duits vliegtuig overvliegen dat in de problemen zat. Vlak bij de Maas bij het Belgische dorpje Vught maakte het een noodlanding. De bemanning dacht dat ze in Duitsland waren geland en hadden documenten voor een plan van een eventuele invasie van Nederland, België en Luxemburg aan boord. In Stein werd er in dezelfde periode een Duitse spion opgepakt. Deze spion had tekeningen van de grensplaatsen gemaakt, hij werd gewoon vrij gelaten. De spanning steeg met de dag. Op 7 mei werden alle

verloven van de soldaten ingetrokken en kwam het leger in de hoogste staat van paraatheid. Op 9 mei werden alle wegen versperd met bomen en voertuigen om te voorkomen dat de vijand de wegen kon gebruiken. Dat gebeurde ook met de rijksweg in Beek en Neerbeek. Uit Berlijn kwam het sein: "Morgen bij het aanbreken van de dag." Nederland ging zich verdedigen.

Op 10 mei om 3.55 uur vielen de Duitsers Nederland binnen. Even na vier uur werd Beek bereikt. Beek werd zonder slag of stoot ingenomen door de Duitsers. Het Nederlandse leger had te weinig en te oude wapens voor een goede verdediging. Sommige wapens waren nog van ver voor de Eerste Wereldoorlog. Omdat Nederland al snel voor een andere strategie koos werd Beek vrijwel onverdedigd. Bij Neerbeek lag een klein bunkertje met een loopgraaf waar ongeveer 10 soldaten waren gelegerd. Bij een dreigende aanval konden de wegen op plaatsen worden geblokkeerd door grote betonnen buizen gevuld met kiezel. Deze buizen waren afkomstig van de betonfabriek Gelissen. Dit was er alleen om de Duitsers wat te vertragen in hun opmars en de Nederlandse soldaten wat meer tijd te geven om de verdediging op te bouwen. Bij gevechten tussen de Duitsers en de tien soldaten kwam Jelle Nijhout om het leven, door een wond aan het hoofd. Pastoor Boshouwers kroop zelf door de loopgraaf om de jongen de laatste sacramenten te geven. De rest overleefde het. In Beek en omstreken kwam het vaak niet eens tot gevechten. De Duitsers riepen door luidsprekers om vooral niet te schieten. Velen deden dat ook niet, dat leidde vaak niet tot gevechten. Aan de maas en het kanaal lagen ongeveer drieduizend soldaten gelegerd met oude wapens, een aantal mitrailleurs, zes mortieren en zeven anti-tank wapens en vier oude kanonnen. De kanonnen waren meer museum stukken dan echte wapens. Deze troepen hadden de taak om bruggen op te blazen. Vaak lukte dit niet. Veel doden vielen er niet.

In het begin van de bezetting was er niet zo veel aan de hand voor het Beekse volk, de Duitsers behandelden de burgers met respect. Op den duur werden alle producten wat schaarser, en moeilijker verkrijgbaar. Mensen moesten zelf een beroep doen op hun creativiteit, zoals een houten fietsband. Brandstof was bijna alleen beschikbaar voor de

Duitsers, er was niet veel voor de gewone burger. De sfeer werd steeds grimmiger, de haat tegen de bezetter nam toe. Het volk had geen zin in de maatregelen die werden doorgevoerd door de Duitsers. Ook het arrogante soldatenlied 'Wir fahren gegen Engeland' was niet geliefd. Het volk dacht nog steeds dat de redding moest komen van de Britten, omdat Frankrijk al verslagen was. De maatregelen die door de Duitsers werden genomen tegen de joden deed de haat van het volk toenemen. Beek maakte geen deel uit van de Februaristaking. Men hoorde er wel van en dat gaf de moraal een boost, omdat de Duitsers toch wat tegenslag kregen.

De Duitsers begonnen steeds meer dingen op te eisen, veel goederen werden naar Duitsland gestuurd en alles werd duurder. Ook moesten boeren een gedeelte van het vee inleveren en er mocht geen buitenlandse radio geluisterd worden. Er ontstond een zwarte markt, daar handelden de burgers in voedingsstoffen en materialen. De Duitsers probeerden hieraan een einde te maken door alle bankbiljetten van 500 en 1000 gulden te verbieden. Deze biljetten waren vaak in handen van de zwarte markt-handelaren. Veel succes had dat niet want men compenseerde dit met meer ruilhandel. Ook werden er alternatieven gezocht voor de schaarste in tabak en koffie. Tabak probeerde men zelf te maken en gebrande gerst werd een alternatief voor koffie. Door al deze vervelende omstandigheden was er veel schaarste maar toch leed het Beekse volk geen honger.

Vanaf 1942 gingen de Duitsers strenger te werk, alle herenfietsen werden ingenomen, boeren moesten 15 meter per hectare inleveren. Mijnwerkers en boeren mochten hun fietsen houden, maar de gewone burger niet. Toch werden veel fietsen illegaal gehouden. Het houden van postduiven werd illegaal. De Duitsers waren bang dat er via postduiven informatie zou gaan naar Engeland. De ophaalactie door de Duitsers van halfedele metalen voor het produceren van meer oorlogsmateriaal was vrijwel mislukt. Aannemer Peter Meulenberg kreeg daarom de opdracht om de bronzen kerkklokken uit de torens te halen. Dit leverde veel brons op voor de wapenindustrie van Duitsland. In 1943 werd het verplicht dat mannen tussen 18 en de 35 moesten gaan werken in Duitsland, tenminste als je geen vrijstelling had.

Veel mannen hadden hier geen zin in en doken onder. De Sint-Jozefvereniging hielp de onderduikers met de voedselvoorziening.

In Beek waren ook wel wat verzetorganisaties, zoals de OD en SBB, maar deze hebben nooit grote acties ondernomen. Uiteindelijk vonden door de Tweede Wereldoorlog 32 Beekse burgers de dood.

Je ziet terug in de deelvraag dat de Duitse bezetting wel een behoorlijke invloed had op de Beekse samenleving. Het Nederlandse leger had niet veel in te brengen tegen het sterk bewapende Duitse leger. Het moest zich al na een paar dagen overgeven. Door de regels die de Duitsers invoerden na de overgave begon het volk zich meer tegen de bezetter te keren. Ook werd alles duurder en schaarser, men moest op andere manieren aan producten zien te komen. Op een gegeven moment begonnen de Duitsers meerdere producten (zoals sigaren en zuivelproducten) op te eisen voor eigen land. Het Nederlandse volk had zelf veel minder te besteden, dit zette aan tot meer haat en verzet tegen de Duitsers.

IN HOEVERRE HAD DE NAZI-IDEOLOGIE INVLOED OP DE JOODSE SAMENLEVING IN BEEK?

Nadat Adolf Hitler werd gekozen tot rijkskanselier van Nazi-Duitsland, begint hij langzaam joden te verwijderen uit de Duitse maatschappij. Hitler is van plan om in alle veroverde landen de joden te deporteren naar concentratiekampen en vernietigingskampen. Op 10 november 1938 vond de Kristalnacht plaats. In deze nacht werden duizenden mensen van de SA op pad gestuurd om joodse winkels en huizen te vernielen. Naast 7500 joodse bedrijven te vernielen, vatte 267 joodse synagogen vlam. Er werden tijdens de nacht 92 joden gedood. De joodse gemeenschap kreeg een boete van een miljard Duitse marken. De Kristalnacht was de eerste grote en strenge joden bestrijding. In Beek kregen de joden het nieuws van de Kristalnacht mee, en vreesden nu ook voor het eigen bestaan.

Concentratiekampen hadden als grootste doel om tegenstanders fysiek en mentaal te slopen en soms te doden. Het doden van mensen was niet het hoofddoel van concentratiekampen. Soms gebeurde het toch door ziekte of als mensen niet wilde meewerken. In concentratie zaten mensen met grote massa's bij elkaar. Concentratiekampen hadden verschillende doelen. Mensen werden in concentratiekampen verzameld en werden van daaruit naar vernietigingskampen gestuurd. Het kon zijn dat de gevangenen moesten werken. Hoger opgeleiden die tevens vreemde talen spraken konden worden ingedeeld in de postkamer. Het was dan de bedoeling dat zij brieven lazen of konden vertalen. Er waren ook concentratiekampen waar krijgsgevangenen waren ondergebracht, deze werden meestal niet gedood.

Vernietigingskampen waren bedoeld om de tegenstanders van de Duitsers uit te schakelen, te doden. Het ging hier dan voornamelijk om joden, zigeuners, homo's, communisten, jehova's en politieke tegenstanders.

In Nederland woonden ongeveer 140.000 joden hiervan werden er 107.000 gedeporteerd, 5000 keerden terug. Beek had 28 joden, toen de deportaties begonnen waren het er nog 26. Tien van deze joden zijn omgekomen in concentratiekampen. Vijf in Sobibor en vijf in Auschwitz.

Van de zestien andere stierf er één aan een natuurlijke dood. De andere vijftien zijn gered, dertien van hen waren ondergedoken en twee hadden een gemengd huwelijk. Van die 28 joden waren er acht tussen 1933 en 1938 uit Duitsland gevlucht, familie Kanarek, Steinberg en Bogen. Het bejaarde echtpaar Steinberg werd in 1942 beroofd van hun huis, het ging dienen als ambtswoning voor twee NSB-burgemeesters. Ze gingen in Grevenbicht wonen, maar dat was van korte duur, want het volgende adres was Sobibor. Familie Bogen werd naar Westerbork gestuurd. Westerbork was toen nog een asielzoekers kamp voor Duitsers, opgeroepen door de Nederlandse regering. Later werd Westerbork een verzamelplaats voor joden die moesten wachten op hun deportatie naar een van de Poolse concentratiekampen. De joden die in Westerbork woonden zaten in de val, ze waren de eerste bewoners van het Durchgangslager(doorgaanskamp). Toch waren deze joden in het voordeel omdat ze de eerste bewoners waren, sommige kregen een bestuursfunctie. Ook Samuel Bogen kreeg deze, hij werd pas op 6 september 1944 gedeporteerd naar Theresiënstadt bij Praag. Van daar uit naar Auschwitz. Later in de oorlog vertrok iedere dinsdag een trein met 1000 joden vanuit Westerbork naar Sobibor of Auschwitz.

In april 1941 moesten alle joden hun radio's inleveren. Max Rens was hier een van, Rens voelde de onraad en dacht dat het erger zou worden. Rens was de eerste die onderdook. Op 2 mei 1942 werd het verplicht dat joden de Davidster op hun kleding moesten dragen. Met deze maatregel wilde de Duitsers het zichzelf makkelijk maken, omdat zo alle joden herkenbaar waren. Maurits de Leeuw, een Beekse jood deed deze ster niet op en werd nooit gepakt door de Duitsers.

Andere maatregelen waren dat joden niet meer op andere adressen mochten overnachten zonder toestemming. Ook waren veel openbare plekken verboden zoals cafés, de bibliotheek, het voetbalveld en niet-joodse scholen. Kerken mochten wel bezocht worden.

Op 22 juni 1942 werd de eerste Beekse jood opgepakt, omdat hij in een café was en dat hij zijn Davidster niet ophad. Hij werd naar Westerbork gestuurd. Leo Moonen, een priester die nauw samenwerkte met het verzet, zag dit aankomen. Hij waarschuwde andere joden, want hij verwachtte dat het niet bij deze arrestatie zou blijven.

In juli en augustus van 1942 brak het helemaal los. Iedere jood in het land werd toen opgejaagd. De Duitsers vertelden dat het de bedoeling was om in Duitsland te gaan werken maar dat was in werkelijkheid niet zo. Hierdoor vonden een aantal joden het niet nodig om onder te duiken. Op 25 augustus werden vier mensen uit Beek opgepakt. Clara, Branca, Simon en Karel van der Horst en Leo Benedik werden op 27 augustus vanuit Westerbork op de trein naar Auschwitz gezet. Na de arrestaties doken de families De Leeuw, Meier en Wolf onder. In mei 1943 werden de echtparen Benedik en Steinberg naar Sobibor gestuurd samen met de heer Wolf. Meteen bij hun aankomst werden ze vergast.

Dertien van de overgebleven joden zaten ondergedoken. Ze werden allemaal geholpen door Beekse niet-joden. Van alle gedeporteerde joden kwamen er tien om en keerden er vier terug. Twee van hen konden met zeer grote moeite hun oude huis of bedrijf terug krijgen. De andere twee moesten wat anders zoeken.

In Beek stond er vanaf 1866 tot 1954 een joodse synagoge. In de Tweede Wereldoorlog is de binnenkant vernield door de Duitsers. De buitenkant van de synagoge in Beek is wel blijven staan, in tegenstelling tot andere in Nederland. Na de oorlog hebben de dertien overgebleven joden het interieur van de synagoge weer opgebouwd. Negen jaar later werd de synagoge toch afgebroken, omdat je niet meer kon spreken van een joodse gemeenschap in Beek.

In Beek woonden ook een aantal zigeuners. Hiervan zijn er negen gedeporteerd. Drie hiervan zijn terug gekeerd, de rest vond de dood in Auschwitz.

De Nazi-ideologie had een behoorlijke invloed op de joodse samenleving in Beek. Door de Kristalnacht kregen de joden in Beek enig idee van de Duitse plannen met de joodse bevolking. De Duitsers bouwden concentratiekampen en vernietigingskampen om de niet-arische en politieke tegenstanders uit te schakelen. Van de 140.000 Nederlandse joden kwamen er 102.000 om. Van de Beekse joden en zigeuners stierven er zestien via Westerbork in Auschwitz of Sobibor. De dertien ondergedoken joden overleefden de oorlog. Deze dertien bouwden de synagoge van binnen weer helemaal op.

HOE WERD BEEK BEVRIJD?

Op 6 juni 1944 landen de geallieerden in Normandië, het begin van de bevrijding van West-Europa was een feit. In korte tijd werden er een half miljoen geallieerden op Franse bodem gezet. Op 29 augustus was de Franse hoofdstad Parijs volledig gezuiverd van Duitse troepen. Op 3 september werden de Belgische grenzen overschreden. Maar de opmars stagneerde omdat de aanvoerlijn te lang was. De troepen moesten wachten totdat er voldoende brandstof en munitie was geleverd. Op 7 september waren de geallieerden bij Luik aangekomen, de gevechten waren in Beek te horen. De Duitsers hadden veel krijgsgevangenen en Duitse burgers ingezet tot het nieuw inrichten van de Siegfried linie. Dit was de linie tussen Frankrijk en Duitsland in de Eerste Wereldoorlog.

Van juli tot september werden de Beekse mannen gedwongen te helpen bij de Duitse verdedigingswerken. Veel mannen weigerden dit en doken onder. Ook werden Beekse mannen naar Meerssen gestuurd om daar aan een nieuwe linie te werken die was verbonden met de Siegfried linie. De Duitsers konden de oprukkende geallieerde troepen niet tegenhouden. Er ontstond veel desertie onder de vaak jonge Duitse soldaten. Bij de Duitsers in Beek begon de paniek toe te nemen, vooral bij de NSB'ers die "bijltjesdag" vreesden. Deze dag werd als afrekening aangekondigd. Op 12 september kwamen de Amerikanen aan bij de Maas. Vele Limburgers stonden ze op te wachten om ze te begroeten. In de namiddag van 14 september was Maastricht volledig bevrijd. De meeste NSB'ers verlieten Beek waaronder de burgemeester.

Op 17 september bereikten de Amerikanen Genhout, Kelmond en Geverik. Later die dag reden Amerikaanse tanks de Adsteeg af, vanaf dat moment was Beek bevrijd. Grote blijdschap ontstond. Na een grote parade trokken de Amerikanen door voor verdere bevrijding. Neerbeek werd op

dezelfde dag bevrijd, Spaubeek volgde de 18^e. Bij de bevrijding van Beek en haar kerkdorpen zijn aan geallieerde kant niet erg veel slachtoffers gevallen, aan Duitse kant betrekkelijk meer. Na de bevrijding stonden veel Nederlanders te popelen om een bijdrage te leveren aan de strijd tegen

Duitsland, onder leiding van Prins Bernhard. Er waren ook uit Beek verschillende vrijwilligers.

Op 30 april pleegde de Nazi-Duitsland leider, Adolf Hitler zelfmoord in zijn Duitse bunker. De Geallieerden waren zo kort bij genaderd dat het niet meer mogelijk was om ze tegen te houden. Op 7 mei gaf Duitsland zich volledig over.

Op 27 januari 1945 vroeg Amerika aan Nederland of ze een nieuw vliegveld konden aanleggen tussen Maastricht en Beek. Dit vliegveld kon namelijk helpen in de strijd tegen de Duitsers. Na grote voorbereidingen werd het vliegveld op 22 maart voor het eerst operationeel. Eind mei werd het vliegveld overgedragen aan de Nederlandse regering, maar Amerika bleef het gebruiken. Op 1 augustus 1945, na de Duitse capitulatie maakte de regering het vliegveld een officiële burgerluchthaven. Na de oorlog werd het Maastricht Aachen Airport.

Na de landing op Normandië op 6 juni 1944 ging de opmars van de geallieerden relatief snel. De Beekse bevolking zag de geallieerden langzaam dichterbij komen. Op 17 september 1944 werd Beek bevrijd. Na een groot feest ging de bevrijding van de rest van Nederland verder, daarin werden de geallieerden geholpen door Nederlanders, waaronder ook mannen uit Beek. Naast Beek werd op Amerikaans initiatief een nieuw vliegveld gebouwd, voor de verdere bestrijding van Duitsland. Na de oorlog werd dit Maastricht Aachen Airport, een burgerluchthaven.

CONCLUSIE

Ik ga nu mijn hoofdvraag: Hoe beleefde Beek de Tweede Wereldoorlog? beantwoorden.

Tijdens de Duitse bezetting wordt de haat tegen de bezetter steeds erger. Een oorzaak hiervan is dat alles duurder en schaarser werd. De Beekse inwoners moesten op een andere manier aan hun producten komen, zelfs op de zwarte markt. Ook de bestrijding van joden door de Duitsers werd steeds erger, er werden meerdere Beekse joden opgepakt en vermoord in Auschwitz en Sobibor. Meer burgers keken met afschuw naar de Duitsers. Van de 26 joden die in Beek aanwezig waren toen de bezetting begon zijn er tien omgekomen in kampen. Een is een natuurlijke dood gestorven en vijftien zijn in Beek gered. Dertien van hen zijn lange tijd ondergedoken geweest bij niet-joden. Na de landing van de geallieerden in Normandië is het relatief snel gegaan. Beek is op 17 september bevrijd door de Amerikanen. De Amerikanen kregen nog steun van verschillende Beekenaren in hun verdere opmars tegen de Duitsers. Beek hield er na de oorlog nog een vliegveld aan over, Maastricht Aachen Airport, dat op Amerikaans initiatief was gebouwd. Het is nog van waarde geweest in de strijd tegen de Duitsers.

Beek heeft in de Tweede Wereld oorlog behoorlijk wat meegemaakt, Jodenvervolging, illegale handel, onderduikers en de strijd tegen de Duitsers.